

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

“MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR SAQLASHDA “YASHIL IQTISODIYOT”, “YASHIL MOLIYA”, “YASHIL BUXGALTERIYA” VA ILG‘OR MUHANDISLIK MAKTABLARINI ILMIY-AMALIY INTEGRATSIYALASHTIRISH DOLZARBLIGI”

Maqola va tezislar to‘plami

2025-YIL
30-MAY

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 195 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Omborxonada wms tiziminidan foydalanishni afzalliklari.....	16
G'ofurov Shoxjaxon Abdumajit o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Интеграция проектного офиса в корпоративную структуру строительной компании, работающей по ерс-контрактам.....	21
Махмудов Сардор Козим угли	
Investitsion muhit va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	24
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati to'g'risidagi itimoiy-iqtisodiy qarashlar tahlili	27
Abduvohidov Behzod XXX	
Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishning asosiy yo'nalishlari.....	30
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekistonda davlat budjetini kupaytirishda soliqlarni ahamiyati.....	34
Karimova Gulbahor Normurodovna	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	36
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Исследование тепловых и диффузионных процессов при азотировании зубчатых колес в вакуумной среде	39
Жасурбек Юлдашбоевич Холмирзаев	
Axborot tizimlaridan foydalangan holda tashkilotni boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilishni takomillashtirish	49
Xujamova Shahrizoda Otabek Qizi	
Sanoat sektorida dekarbonizatsiya va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish strategiyalari	52
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Sanoat rivojlanishini ekonometrik modellash (Surxondaryo viloyati misolida)	56
Xalmuratov Zakirjan Mekkamovich	
"Yashil iqtisodiyot" – barqaror taraqqiyot omili.....	58
Lapasova Kamola Farhod qizi	
Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	60
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
"Makroiqtisodiy masalalarni yechishda matematik modellarning ahamiyati"	63
Abdiraimov Abbas Xolmurod O'g'li	
Moda marketingida iste'molchilarning ichki ehtiyojlari va xulq-atvoriga asoslangan yondashuvlar	67
Tuxtaeva Oydinoy Normamatovna	
O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish siyosatida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik tahlili	72
Raximov Ilyos Muydinovich	
Tijorat banklarida omonatlarni jalb qilishda mijoz sodiqligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	75
Raximov Shoxrux Furqatovich	
Raqamli bank xizmatlarida sun'iy intellektdan foydalanishning istiqbollari va xavfsizlik masalalari	78
Erdonayev Aliqul Xalimovich	
Ta'minot zanjirini optimallashtirish yo'llari.....	82
Matkarimova Umida Alisher qizi, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
The role of global value chains in international trade competition.....	85
Rakhmonova Dildora Ergash Qizi	
Электронная коммерция в узбекистане: государственные стратегии, технологический прогресс и барьеры развития.....	88
Махаммадалиева Муслимахон Шерали Кизи	

Modernization of the social protection system through digital technologies and innovative approaches.....	90
Abduzoirov Mukhiddin Umidjon ugli, Qudratov Inomjon Nemat ugli	
Tabiiy va sun'iy tolalar asosida qayta ishlangan mahsulotlarning texnologik sifati va iqtisodiy samaradorligi.....	93
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B bozori uchun barqaror va yashil taqsimot modellarini ishlab chiqish.....	97
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Chakana savdo va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish	102
Po'latova Sug'diyona Iskandar qizi, Abdullayev Firdavs Sanjar o'g'li, Ravshanova Muxtarama	
Zamonaviy shahar massivlarida xizmat ko'rsatish va boshqarishda "Aqlli shahar" konsepsiyasi	105
Ismailov Najmiddin Ilxamovich	
Germaniyaning ta'minot zanjirlarini boshqarish tajribasidan foydalanishni afzalliklari.....	108
Nuriddinov G'ulomiddin Ziyovuddin o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirida CPFR texnologiyasi foydalanishni afzalliklari.....	111
Komilov Muhammad Yusuf Sardorbek o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirlarini qo'llashda jahon tajribasi.....	115
Karimov Amirxon Anvarovich, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Sug'urtada investisiya faoliyatini tashkil etishni huquqiy asoslari	118
Suyunov Isomiddin Tilovkobilovich	
Yurtimizda amaldagi budjetlararo munosabatlar tartibi, hisobi hamda uning afzalliklari	122
Po'latov Tirkash Sotiboldiyevich	
Aholini ijtimoiy himoya qilish institutlari shakllanishining xorij tajribalari	127
Bobonov N.H.	
Способ организации продуктивной работы преподавателя и его влияние на результативность	131
Гулнора Казимова	
Literature is a reflection of the soul and culture of humanity	136
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Turizm infratuzilmasida transport xizmatlarini integratsiyalash: muammo va yechimlar	140
Vakilov Ruslan Tillabayevich	
Ekoturizm va madaniy meros obyektlariga tashrifni tartibga soluvchi huquqiy normalar	142
Sayfiddinov Sharofiddinxo'ja Najmiddin o'g'li	
Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	145
Umida Kakhramonova Gayratovna	
Buxoro viloyatida qishloq xo'jaligida suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	149
Ro'ziyev Sobirjon Samatovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlash.....	153
Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich	
Shahar aglomeratsiyasining sifatini ekologik va geologik mezonlar asosida kompleks baholash.....	155
Irgashev Shavkatbek Turdiyevich	
Sanoatda korxonalarining qayta tiklanuvchi energiya manbalari asosida barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash	160
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy tengsizliklarni kamaytirish usullari.....	165
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
Tog' yon bag'rida joylashgan kon uymlarini ochiq usulda qazib olish xususiyatlari.....	174
I.T. Mislibayev, M.Sh. Ochilova	
Milliy iqtisodiyotda turizmning o'rni va rivojlanish imkoniyatlari.....	176
Xudoyberdiyeva Hilola Himmatovna	
China insurance market experience	178
Jumaboyev Akmal Sheraliyevich	

Tijorat banklarida moliyaviy resurslarning shakllanish manbalari.....	181
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
Bank tizimida buxgalteriya hisobotlarida axborot texnologiyalarining roli va rivoji.....	185
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Samarali loyiha risklarini boshqarish: nazariya va amaliyot.....	189
Nosirova Gulira'no Abdulaziz qizi	
XXI-asrda Xitoyning iqtisodiy taraqqiyoti: sohaviy islohotlar, yutuqlar va muammolar tahlili.....	192
D.E.Qarshiyev	

D.E. Qarshiyev

ISFT instituti PhD dotsenti

daniyarkarshiev@gmail.com

Orcid kodi:0009-0003-0473-4693

XXI-ASRDA XITOYNING IQTISODIY TARAQQIYOTI: SOHAVIY ISLOHOTLAR, YUTUQLAR VA MUAMMOLAR TAHLILI

Annotatsiya: Mazkur tezisda Xitoyning XXI-asr boshidagi iqtisodiy islohotlari, sohaviy yutuqlari va yuzaga kelayotgan ijtimoiy-iqtisodiy muammolari tahlil qilinadi. Qishloq xo'jaligi va sanoat sohalaridagi transformatsiya jarayonlari, xususi sektorning kengayishi, ilm-fan va innovatsiyalar rivoji, xorijiy investitsiyalar oqimi va avtomobil sanoatining o'sishi batafsil yoritilgan. Shu bilan birga, iqtisodiy taraqqiyotning salbiy oqibatlari – hududiy tengsizlik, ekologik muammolar, korrupsiya va resurslar tanqisligi kabi muammolar tahlil etiladi. Xitoy tajribasining O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun ahamiyati alohida ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Xitoy, iqtisodiy islohotlar, qishloq xo'jaligi, sanoat, investitsiya, innovatsiya, avtomobil sanoati, ijtimoiy muammolar, iqtisodiy o'sish.

Abstract: This thesis analyzes China's sectoral economic reforms, achievements, and challenges in the 21st century. It explores transformations in agriculture and industry, the expansion of the private sector, advancements in science and innovation, foreign investment inflows, and the growth of the automotive industry. Furthermore, the study highlights the negative consequences of rapid development, such as regional inequality, environmental degradation, corruption, and resource scarcity. China's experience is presented as a valuable lesson for other developing countries, including Uzbekistan.

Key words: China, economic reforms, agriculture, industry, investment, innovation, automotive industry, social problems, economic growth.

Аннотация: В данной тезисной работе рассматриваются ключевые этапы экономических реформ в Китае в XXI веке, достигнутые успехи в сельском хозяйстве и промышленности, рост частного сектора, развитие науки, технологий и инноваций, привлечение иностранных инвестиций и динамика автомобильной промышленности. Также подробно анализируются социально-экономические проблемы, вызванные быстрым ростом: региональное неравенство, экологические вызовы, коррупция и дефицит ресурсов. Особое внимание уделяется значению китайского опыта для развивающихся стран, включая Узбекистан.

Ключевые слова: Китай, экономические реформы, сельское хозяйство, промышленность, инвестиции, инновации, автомобильная отрасль, социальные проблемы, экономический рост.

Xitoyning yangi ming yillik boshidagi iqtisodiy o'sishi ko'p jihatdan 1978-yilda Xitoy Kommunistik partiyasi (XKP) Markaziy Qo'mitasining 11-chaqiriq 3-plenumida qabul qilingan keng qamrovli islohotlarga borib taqaladi. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi – sotsialistik bozor iqtisodiyotini yaratish bo'lib, bu jarayonga Den Syaopin yetakchilik qilgan. Mazkur islohotlar orqali Xitoy iqtisodiyoti ko'p tarmoqli tizimga o'tkazilib, iqtisodiy o'sishni ma'muriy yo'l bilan emas, balki bozor mexanizmlari asosida boshqarish maqsad qilingan.

Islohotlarning ilk bosqichida asosiy e'tibor qishloq xo'jaligi sohasiga qaratilgan. 1978-yildan boshlab dehqonlarga yerlarni uzoq muddatli foydalanish huquqi berilgan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxлари oshirilgan, dehqonlarning shaxsiy tomorqa xo'jaliklarini rivojlantirishga keng yo'l ochilgan. Natijada, 1983-yilga kelib, qishloq oilalarining 94 foizi faoliyatini oilaviy shartnoma asosida amalga oshirgan.

Iqtisodiy erkinlik, mehnat natijalari bilan daromadlar o'rtasidagi bevosita bog'liqlik qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining keskin ortishiga sabab bo'lgan. 1981–1993-yillar davomida qishloq xo'jaligi mahsulotlarining yillik o'sish sur'ati 5,5 foizni tashkil etgan bo'lib, bu ko'rsatkich jahon o'rtacha darajasidan ancha yuqori bo'lgan.

Biroq, vaqt o'tishi bilan agrar sohadagi bu modelning kamchiliklari namoyon bo'la boshladi. Xususan, don ekinlari ishlab chiqarish hajmi pasaydi. 1998-yilda don ishlab chiqarish 510 million tonnani tashkil etgan bo'lsa, 2003-yilda bu ko'rsatkich 430,67 million tonnagacha kamaydi. Bunga industrialashuv, shaharlashuv jarayonlari hamda yer maydonlarining qisqarishi sabab bo'ldi. Bundan tashqari, don mahsulotlari bozor narxlarining pasayishi dehqonlarda don yetishtirishga bo'lgan qiziqishni kamaytirdi.

XXI-asrda Xitoyda aholining o'sishi va iqtisodiy taraqqiyot natijasida oziq-ovqatga bo'lgan talab keskin oshdi. Bunga yer va suv resurslarining yetishmasligi, ekologik muammolarning kuchayishi ham qo'shildi. Natijada mamlakat oziq-ovqat mahsulotlari bilan o'zini to'liq ta'minlashda muammolarga duch kelmoqda. Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilga kelib Xitoyning don mahsulotlariga bo'lgan ehtiyoji 700 million tonnaga yetgan va bu mamlakatning o'zini o'zi ta'minlash imkoniyatiga jiddiy tahdid solgan.

Islahotlar sanoat sohasini ham qamrab oldi. Davlat sanoat korxonalarini xususiy lashtirish va aksiyalashtirish orqali ikki sektorli iqtisodiyot shakllantirildi. 1994-yildan boshlab davlat sanoat korxonalari xususiy sektor ishtirokida qayta tashkil etildi va 1996-yilga kelib, kichik korxonalarning 70 foizi xususiy lashtirildi. XXI-asr boshlariga kelib, Xitoy yalpi ichki mahsulotida xususiy sektor ulushi 33 foizga yetib, davlat korxonalari ulushiga yaqinlashdi. Keyingi yillarda esa xususiy sektorning iqtisodiy roli yanada oshdi va 2005-yilga kelib, mamlakat YAIMining qariyb 60 foizini tashkil etdi.

Shunga qaramay, davlat sektori hali ham Xitoy iqtisodiyotida muhim o'rinni egallab kelmoqda. Xususan, 2006-yilda davlatga qarashli 445 ta yirik korxonaning umumiy foydasi 114,6 milliard AQSH dollarini tashkil etgan.

Sanoat sohasida olib borilgan islohotlar ishlab chiqarish hajmining sezilarli darajada oshishiga sabab bo'ldi. 1978–2003-yillar davomida sanoat va qurilish tarmoqlari mos ravishda yiliga o'rtacha 11,5 foiz va 9,8 foiz o'sishga erishdi. Avtomobil sanoatini misol qilib olsak, 2005-yilda ishlab chiqarish hajmi ichki talabdan 23 foizga yuqori bo'lgan. Mutaxassislar taxminiga ko'ra, 2030-yilga kelib Xitoy avtomobillar soni bo'yicha AQSHdan ham o'tib ketishi mumkin.

Xitoyda ilm-fan va innovatsiyalar sohasiga katta e'tibor qaratilmoqda. 2006-yilda mamlakat ilmiy-tadqiqot faoliyatiga ajratilgan mablag'lar hajmi bo'yicha dunyoda ikkinchi o'ringa chiqdi, tadqiqotchilar soni esa 926 ming kishiga yetdi. Nano, biotexnologiya va axborot texnologiyalari yo'nalishlarida innovatsion markazlar tashkil etildi.

Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining yana bir muhim omili – xorijiy investitsiyalarni jalb qilish strategiyasi bo'ldi. 1990-yillarda mamlakat xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha dunyoda yetakchilik qila boshladi. XXI-asrda ham xorijiy investitsiyalar Xitoy iqtisodiyotiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, 2007-yilda mamlakatga jalb qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 74,7 milliard AQSH dollarini tashkil etdi.

Biroq Xitoy iqtisodiyotining tez sur'atlarda o'sishi bir qator jiddiy ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Jumladan, hududiy tengsizlik, shahar va qishloqlar o'rtasidagi tafovutning kengayishi, atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslar tanqisligi, ijtimoiy tabaqalanish va korrupsiya kabi omillar iqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda.

Shunday qilib, Xitoyning iqtisodiy islohotlar tajribasi ko'p jihatdan samarali bo'lishiga qaramay, mamlakatning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun mavjud muammolarni hal etish zarur. Bu tajriba boshqa rivojlanayotgan davlatlar, xususan O'zbekiston uchun muhim amaliy dars bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xitoy avtomobil sanoati sanoat modernizatsiyasining yorqin namunasi sifatida e'tirof etiladi. Ilk bosqichda xorijiy kompaniyalar uchun ehtiyot qismlar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan Xitoy, 2000-yillardan boshlab to'liq siklli avtomobil ishlab chiqarishga o'tdi.

2005-yilda Xitoyda ishlab chiqarilgan avtomobillar soni ichki talabdan 23 foizga yuqori bo'lgan. Bu holat sanoatdagi ortiqcha ishlab chiqarish va eksport salohiyatining oshganini ko'rsatadi.

Xalqaro avtomobil sanoati tahlilchilarining fikriga ko'ra, 1990–2010-yillar oralig'ida Xitoyda avtomobil ishlab chiqarish hajmi 90 barobarga oshgan.

2030-yilga kelib, Xitoydagi umumiy avtopark hajmi AQSHdagidan ko'proq bo'lishi kutilmoqda.

Hozirda Xitoy Volkswagen, Toyota, Ford, GM va Lexus kabi global avtomobil brendlarining yig'uv markaziga aylangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide). 7th Edition. Pennsylvania: Project Management Institute, 2021.
2. World Bank. China Economic Update – June 2020: Navigating Uncertainty. Washington, D.C.: The World Bank Group, 2020. <https://www.worldbank.org>

3. Rodrik, D. Industrial Policy for the Twenty-First Century. Harvard University, Working Paper, 2004.
4. Qodirov. M.T. Rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyoti: islohotlar va muammolar. – Toshkent: “Ilm Ziyo” nashriyoti, 2022.
5. International Monetary Fund (IMF). People's Republic of China: 2022 Article IV Consultation Report. IMF Country Report No. 22/197, Washington, 2022.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025-yil, may.

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
